

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ: ЗАГАЛЬНОСВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА МІЖКРАЇНОВІ ВІДМІННОСТІ

Харітонова А. М.

Науковий керівник: Галуцьких Н.А., к.е.н., доц.

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

У статті розглянуті особливості побудови пенсійних систем світу; проведено аналіз зарубіжного досвіду розвитку систем пенсійного забезпечення та виявлено основні тенденції в проведенні пенсійних реформ на прикладі країн-членів ОЕСР.

Ключові слова: пенсійна система, ОЕСР, пенсійний вік, реформа.

Актуальність теми. Пенсійні системи більшості країн світу зазнали значних змін протягом останніх десятиріч. Головними чинниками реформування є погіршення демографічних тенденцій – суттєва зміна співвідношення між працюючими та тими, хто отримують пенсії; зміна структури виробництва та споживання національного продукту. У минулому та поточному роках прискорення змін у пенсійних системах пов'язане з кризовими явищами на фінансовому ринку та їхнього впливу на економіку в майбутньому.

Ці обставини зумовили кардинальні зміни у системах: перехід від фінансування пенсій за рахунок поточних надходжень до системи індивідуальних рахунків та накопичень, підвищення пенсійного віку, перегляд тарифів та вимог щодо управління ризиками в пенсійних фондах.

Мета статті: на основі аналізу зарубіжного досвіду розвитку систем пенсійного забезпечення виявити основні тенденції в проведенні пенсійних реформ на прикладі країн-членів ОЕСР. Для досягнення сформульованої мети були поставлені наступні задачі: визначити поняття та види пенсійних систем, проаналізувати міжкраїнові відмінності пенсійних систем країн-членів ОЕСР; проаналізувати досвід пенсійних реформ у досліджуваних країнах, виявити основні напрями проведення пенсійних реформ в умовах пенсійної кризи.

Пенсійна система – це сукупність перерозподільних економічних відносин між суб'єктами економіки з приводу надання матеріального забезпечення непрацездатним громадянам у формі періодичних грошових виплат та система інститутів, що забезпечують функціонування даних відносин [1].

Пенсійна система справляє колосальний вплив на соціально-економічний розвиток кожної країни. Це пов'язано з тим, що раціонально побудована пенсійна система виконує важливі соціально-економічні функції.

Кожна країна має свою пенсійну систему, в якій у той чи інший спосіб переплітаються різні схеми, але практично в усіх країнах є два основні елементи – обов'язкове й додаткове пенсійне забезпечення.

У світовій практиці дедалі ширше застосовується багаторівнева пенсійна система, яка має три складові: солідарну (перший рівень), обов'язкову накопичувальну (другий рівень) та додаткову або добровільну накопичувальну (третій рівень). Переваги багаторівневого пенсійного забезпечення полягають у тому, що накопичувальна пенсійна система дає можливість збільшувати сукупні національні нагромадження, інвестиції та сприяти економічному зростанню. Крім того, вона не залежить від демографічних чинників, дає можливість диференціювати розміри пенсії залежно від заробітної плати й ефективності використання пенсійних накопичень [2].

Пенсійні системи країн мають відмінні характеристики, однак основні елементи в них є подібними. На прикладі країн-членів ОЕСР спостерігаємо наступне:

1. Пенсійний вік встановлений не нижче 65 років для чоловіків та 60 років для жінок (табл. 1). У Великій Британії обговорюється питання відміни пенсійного віку взагалі.

2. Рання пенсія надається на 2-4 роки раніше, якщо особа відповідає певним вимогам. У реформованих системах така можливість обмежена. Однак, відміна спеціальних пенсій є предметом активного обговорення у Польщі, а у Великій Британії та Нідерландах можливість ранньої пенсії відсутня.

3. Відстрочення виходу на пенсію стимулюється підвищенням пенсії (коефіцієнт підвищення становить 0,5-7,5% за додатковий рік), термін відстрочення 1-5 років, у Великій Британії не обмежується.

Таблиця 1

Законодавчо встановлений пенсійний вік для жінок і чоловіків та середня тривалість життя в країнах ОЕСР (років)

Країна	Пенсійний вік (чоловіки/ жінки)	Середня тривалість життя	Країна	Пенсійний вік (чоловіки/ жінки)	Середня тривалість життя
Австралія	65	83,9	Норвегія	67	83,2
Австрія	65/60	83,2	Нова Зеландія	65	82,7
Бельгія	65	82,8	Нідерланди	65	82,7
Великобританія	65/60	82,5	Польща	65/60	80
Греція	61	82,7	Португалія	65	82,6
Данія	65	81,1	Словаччина	60/57	78,7
Естонія	63/61	80,1	Словенія	63/61	82,3
Іспанія	65	84,9	США	67/65	80,6
Ісландія	65	83,3	Туреччина	60/58	76,1
Ірландія	65	82,5	Угорщина	62	77,9
Італія	65/60	84,5	Фінляндія	63	83,5
Ізраїль	67/64	83,5	Франція	65	84,5
Канада	65	відсутні дані	Чехія	62,2-57-61 (пенсійний вік залежить від кількості дітей)	80,5
Корея	60	83,8	Чилі	65/60	80,9
Люксембург	65	83,3	Швейцарія	65/64	84,6
Мексика	65/60	77,6	Швеція	65	83,4
Німеччина	67	82,8	Японія	65/60	86,4

Складено автором за матеріалами: [10, 11].

4. Фінансування першого рівня в Німеччині, Польщі, Люксембурзі та Кіпрі здійснюється роботодавцями та працівниками порівну, в Іспанії внески роботодавців у 5,02 рази перевищують відрахування працівників, у Нідерландах внески сплачують працівники. У Польщі щорічно формується демографічний резерв на випадок значних демографічних коливань (1% від суми внесків). Другий рівень формують переважно професійні пенсійні плани, третій - добровільні відрахування громадян за власним вибором.

5. Участь держави полягає у регулюванні, покритті дефіцитів солідарних пенсійних фондів, гарантуванні мінімального доходу/пенсії з державного бюджету.

6. Пенсійний дохід є предметом оподаткування[6].

Значним фактором, що стимулює збільшення пенсійного віку у багатьох країнах світу є негативна тенденція до збільшення співвідношення між працюючими та тими, хто отримують пенсії. На рис. 1 відображено співвідношення між загальною кількістю літніх людей у віці, коли вони, як правило, економічно неактивні (у віці 65 років і старше) і числом осіб працездатного віку (від 15 до 64).

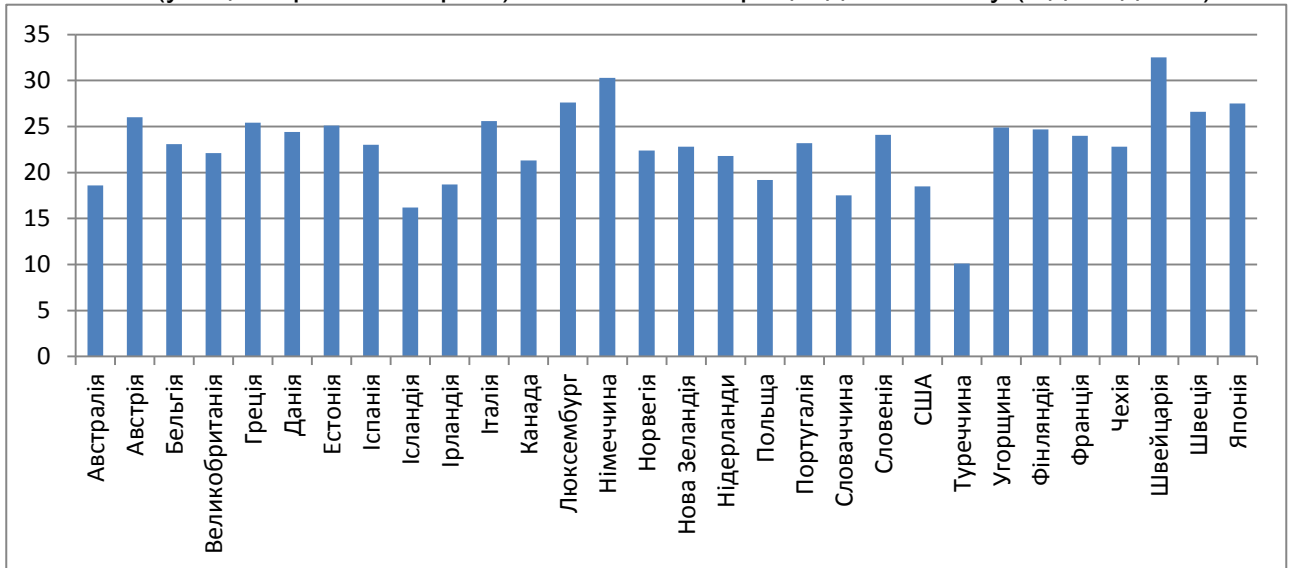

Рис. 1. Співвідношення пенсіонерів до працездатного населення у країнах ОЕСР у 2011 році [9].

Аналізуючи вищенаведену діаграму, слід відмітити що найбільше співвідношення пенсіонерів до економічно активної частини населення країн ЄС спостерігається у Люксембурзі, Німеччині та Швейцарії, де цей показник досягає 30%.

Після кризи, деякі держави-члени ввели збільшення пенсійного віку, а інші прийняли рішення про збільшення ставки внесків до державних пенсійних фондів. Так, наприклад, Італія має на сьогоднішній день чи не найвищі пенсії і витрачає на пенсійне забезпечення 16,1% ВВП (рис. 2). Пенсійні відрахування становлять понад 60% усіх соціальних витрат держави. Але й вона після кризи потребувала реформування. В основі реформування пенсійної системи відбулося збільшення з 2008 року пенсійного віку на 5 років, необхідного для отримання пенсії виробничого стажу, обмеження максимального розміру пенсій, а також перехід від розподільної системи пенсійного забезпечення до накопичувальної [3].

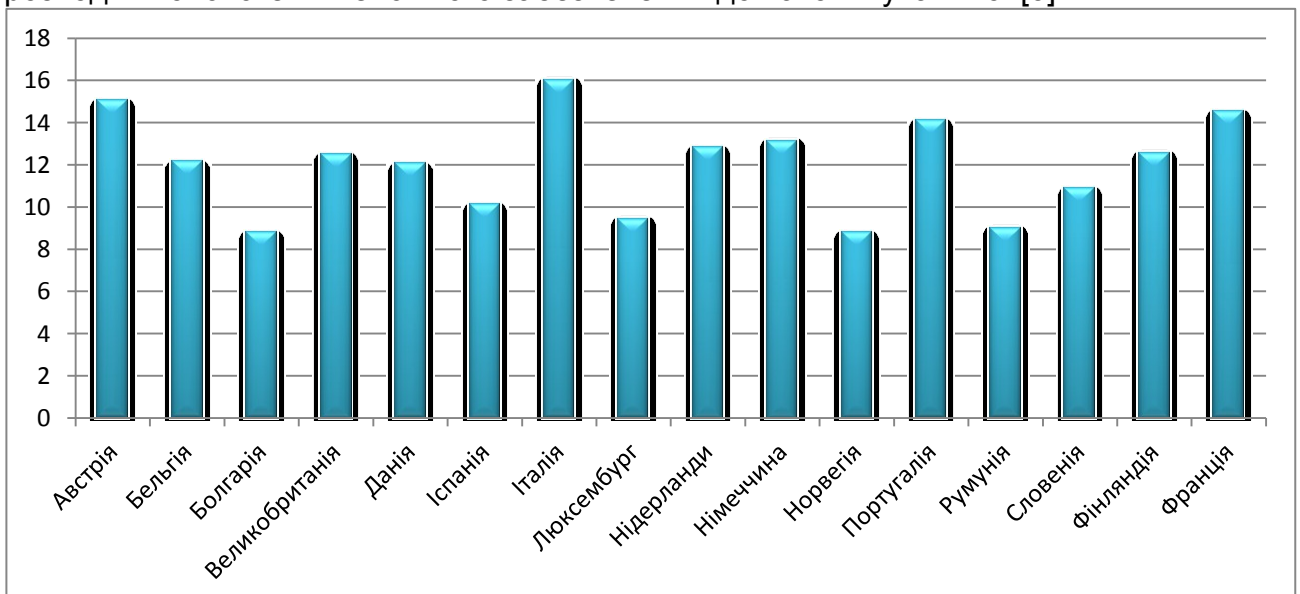

Рис. 2 Витрати країн-членів ЄС на пенсійне забезпечення у 2010 році (у % від ВВП) [8].

На рис. 2.2 відображено витрати країн-членів на пенсійне забезпечення у відсотках від ВВП, які включають витрати на виплату пенсій за віком, пенсій по інвалідності, виплат пов'язаних із достроковим виходом на пенсію через зниження працездатності та пенсії пов'язані з втратою годувальника або з інших причин, встановлених законодавством.

Із рис. 2 видно, що співвідношення пенсійних виплат країн-членів до їх ВВП є найбільшим у Австрії (15,06 %), Італії (16,03%) та Португалії (14,2).

У Португалії в рамках Угоди 2006 року про реформування системи соціального забезпечення, було опубліковано нове законодавство про фінансування системи соціального страхування в вересні 2009 року (Закон № 110/2009 від 16 вересня) і вступило в силу з 1 січня 2010 року. Основні елементи нового законодавства, що впливають на фінансову стійкість системи соціального забезпечення, відповідно до очікуваного збільшення доходів, наступні:

1. По відношенню до найманих працівників:
 - диференціація ставки внесків роботодавців (23,75%) відповідно до типу трудового контракту шляхом зменшення 1 відсоткового пункту за умови укладення контрактів на постійній основі і збільшення ставки на 3 в.п. для тимчасових контрактів;
 - стимули для громадян відкласти вихід на пенсію завдяки подальшому скороченню внесків для тих, хто має право на повну пенсію (зниження поширюється на роботодавця і працівника).
2. По відношенню до працюючих не по найму:
 - ставка внесків становить 2,5% в 2010 році і 5% з 2011 року;
3. По відношенню до всіх працівників:
 - узгодження ставок внесків залежно від ризиків, що покриваються;
 - скорочення числа спеціальних режимів.

У Словаччині відбулося впровадження другого рівня пенсійної системи. Вже вдруге, з 15 листопада 2008 року по 30 червня 2009 року, у всіх пенсійних вкладників знову (як і в 2008 році) з'явилася можливість відмовитися від 2-го рівня і в той же час, тим особам, які ще не перейшли на даний рівень, було дозволено приєднатися. За цей період 66 000 осіб залишили 2-й рівень і 14,6 тис. осіб приєдналися. Таким чином, кількість вкладників другого рівня знизилася на 3,5% [5].

Висновки. В результаті аналізу післякризових тенденцій проведення пенсійних реформ у країнах-членах ОЕСР, було встановлено, що на сучасному етапі основними напрямками реформування пенсійних систем є підвищення пенсійного віку, підвищення розміру відрахувань до державних пенсійних фондів та стимулювання населення до участі у приватних системах пенсійного забезпечення, що значно скорочує зобов'язання держав та послаблює навантаження на солідарні розподільчі системи.

Література:

1. Бевзенко О.В. Становлення та розвиток пенсійного страхування / О.Бевзенко// Економіка АПК. - 2005. - № 12. - С. 111-117.
2. Борисенко Н.Я. Пенсионное обеспечение. Учебник / Н.Я. Борисенко – М. Издательско-торговая корпорация «Дашков и ко», 2010. – 576 с.
3. Грег МакТаггарт. Досвід реформування пенсійної системи у країнах Східної Європи та СНД у порівнянні з проведенням пенсійної реформи в Україні / МакТаггарт Г. – К, 2009.
4. Залетов О.М. Пенсійний захист населення: глобальна проблема ХХІ століття / О. Залетов // Страхова справа. - 2006. - № 3. - С. 12-17.
5. Плаксий М. Пенсійна реформа в Словаччині / М. Плаксий // Вісник Пенсійного фонду України [Текст]. — 2007. — № 2. — С. 14, 15.
6. Ріппа М.Б. «Порівняльна характеристика світових систем пенсійного забезпечення і страхування// світ фінансів. – 2007. - №1 (10)
7. Сальникова Т. Пенсійне забезпечення: світовий досвід / Т. Сальникова // Вісник Пенсійного фонду України. – 2008. -№ 7 (73). – с. 24 – 27.

8. Статистична інформація / [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики Євросоюзу. – Офіц. Веб – сайт. - Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
9. Pensions at a Glance 2011: Retirement-income Systems in OECD and G20 Countries - OECD 2011. - Реж. дост.:<http://www.oecd.org>.
10. Pension funds online: Country Profiles. - Режим доступу: <http://www.pensionfundsonline.co.uk/category/country-profiles>.